

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE E-DEVLET KAVRAMI UYGULAMALARI

Z. ALKIŞ*, B. BAYRAM*, F.G. BATUK*, M. Ü. GÜMÜŞAY*, A. ALKIŞ*

ÖZET

Bilgisayar teknolojisindeki hızlı gelişmeler bir çok ülkede devlet yönetim biçimini de etkilemiştir. BT tabanlı elektronik devlet (e-devlet) kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram içinde Avrupa Birliği Üyesi olan ülkeler diğer dünya ülkelerine göre her alanda rekabet gücü yüksek bir topluluk olma yolundaki hedeflerini gerçekleştirmek üzere Aralık 1999 tarihinde "E – Avrupa" girişimini başlatmışlardır. E – Avrupa'nın temel hedefi bir bilgi toplumuna ulaşmaktır. Mart 2000 tarihinde Lizbon'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, 15 AB ülkesi hükümet ve devlet başkanları "Avrupa'nın gelecek on yılda dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı güçlü ekonomisi" ne ulaşmayı hedeflemişlerdir. Mayıs 2000 tarihinde Varşova'da yapılan "Avrupa Bakanlar Konferansı"nda da içinde Türkiye'nin de olduğu AB üye aday ülkeleri de konulan stratejik hedefleri benimsemişlerdir. Aday ülkeler için "E – Avrupa + " girişi benimsenmiş ve buna göre her aday ülke kendi özel durumlarını göz önüne alarak "E – Devlet" özel eylem planlarını hazırlamışlardır [1]. Haziran 2001 tarihinde Göteborg'da yapılan AB zirvesinde "E – Türkiye" eylem planı resmen açıklanmıştır. Türkiye kabul ettiği bu hedefler doğrultusunda "E – Devlet" ile ilgili çalışmaların hızlandırılması için çalışma grupları oluşturmuş ve çalışmaları takvime bağlamıştır.

Bu çalışmada e-devlet kavramı işlenmiş, dünyada, AB Ülkeleri ve Türkiye'deki e-devlet kapsamında uyumlandırılacak projeler incelenmiştir.

ABSTRACT

E-GOVERNMENT CONCEPT APLICATIONS IN THE WORLD AND TURKEY

In order to achieve the target of becoming a community with a high capacity to compete with other countries in all fields, EU member countries started the 'e-Europe' project in December 1999. The primary goal of e-Europe is to make the transition to becoming an information society. The 15 EU member countries set the target of becoming the most competitive,

*Yıldız Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü, Y

dynamic, strong, information based economy during the next 10 years at an EC meeting in Warsaw in March 2000. The candidate countries, including Turkey, agreed on these strategic targets in a meeting held in Warsaw in May 2000. The e-Europe+ formula was accepted. As a result candidate countries have prepared their own private e-government action plan by reviewing their current situations. In June 2001 at a summit held in Gothenburg, Turkey officially declared its own particular action plan. Turkey accepted the targets and timetable that was offered and the process was set in motion. Completed e-government projects were researched and examined.

1. GİRİŞ

20. Yüzyıl sonlarında başlayan ve günümüzde büyük bir hızla gelişen ve insan yaşamını kolaylaştıran Bilgi Teknolojileri, beraberinde pek çok yeni kavramları da yaşamımıza sokmaktadır. Bu yeni kavramlar yepyeni bir yönetim biçimini beraberinde getirmiştir. Bu yönetim biçiminde verilere dayalı olarak edilen bilginin, hızlı ve çok sayıda kişinin paylaşacağı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Zira bilgi stratejik önemdedir ve dünyada sosyal, siyasal ve ekonomik politikaları bile belirleyebilmektedir. Akılcı, etkin, saydam ve katılımcı bir yönetim anlayışını benimseyen kurumlar ve devletler, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak hizmet kalitelerini artırmaya başlamışlardır. Artık devletler bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak;

- kamusal hizmetlerin daha hızlı ve saydam bir şekilde ilgilenenlerin erişimine sunma,
- ekonomik ve toplumsal gelişme stratejilerini yurttaşlarının istek ve eğilimlerine göre belirleme,
- bütün devlet kurumlarının koordineli bir biçimde daha akılcı ve verimli bir şekilde işlemesini sağlama vb.

temel hedefleri ortaya koymuşlardır. Bu çerçevede içinde de e- devlet kavramı ortaya çıkmıştır.

E- devlet kamuya yönelik hizmetlerin elektronik ortamda sunulması anlamına gelmektedir [2]. Başka bir deyişle e-devlet; kamu kurumları, özel sektör ve yerel yönetimlerin yurttaşlara karşı yerine getirmekle yükümlü oldukları hizmetlerin ve yurttaşların da devlete karşı yükümlülüklerini elektronik ortamda (bilgisayar ve yazılımlarla desteklenen) sürekli ve kesintisiz, hızlı ve doğru olarak yerine getirmelerine olanak sağlayan bir yönetim biçimidir [3]. Devlette yeniden yapılanmayı ve köklü bir anlayış değişikliğini içeren bu yönetim biçimiyle;

- doğru ve güncel verilere dayalı planlama ile tüm harcamalarda tasarruf sağlanması,
- yönetimde saydamlık,
- sürekli ve kesintisiz kaliteli hizmet sunulması,
- kararlara yurttaşların katılımının sağlanması,
- verilere kolay ve hızlı erişimin sağlanması,
- küresel dünya ile bütünleşme olanakları sağlanabilmektedir.

Bu çalışmada yukarda sözü edilen temel anlayış çevresinde dünyada, özellikle Avrupa Birliği Ülkelerindeki e- devlet çalışmaları ve Türkiye’de gerçekleştirilen projeler bu kapsamda incelenmiş ve Türkiye için önerilerde bulunulmuştur.

2. DÜNYADA E-DEVLET ÇALIŞMALARI

Bu bölümde Avrupa Birliği dışında kalan ülkelere ait e-devlet uygulamaları gözden geçirilmiştir.

2.1 AB DIŞINDAKİ ÜLKELER

Amerika Birleşik Devletleri: Federal hükümet ve eyaletler malzeme ihtiyaçları için teklif alımlarını internet üzerinden yapmaktadırlar (Los Angeles Eyaletinde elektronik ortamda yapılan satın almalarda yılda 30 milyon ABD \$ tasarruf sağlanmaktadır). Avukatlar internet üzerinde dava açabilmekte, trafik cezaları, trafik vergisi internet üzerinden ödenebilmekte, adres değişiklikleri, doğum ve ölümler de gene internet üzerinden bildirilmektedir. 2000 Yılında ABD kamu yönetiminde işlemlerin % 75’i elektronik ortamda yapılmaktadır. 2001 yılında ABD’de hanelerin % 60’ında PC mevcut olup, bunların da % 85’i internete bağlı bulunmaktadır. ABD yönetimi ayrıca 2005 yılına kadar bilişim yatırımlarına her yıl % 34.5 daha fazla artış yapmaya karar vermiştir [3].

Kanada’da 1990’lı yılların ortasından beri vergiler devlet tarafından elektronik ortamda toplanmaktadır.

Singapur: Doğum ve ölüm belgelerinin başvuruları, okullara başvurular, yabancı uyruklular için çalışma izni başvurusu, doktor randevusu, adres değişikliği bildirme, pasaport istemi vb işlemler internet ortamında yapılmaktadır.

Japonya: Bilgisayar desteğinde sosyal ve ekonomik reform gerçekleştirme çalışmaları master plan çerçevesinde hızla devam etmektedir. Buna göre 2003 yılı sonuna kadar devletten-yurttaş, yurttaşdan – devlete olan bütün hizmetlerin internet ortamında yürütülmesi planlanmıştır. Kamuda herkese bir bilgisayar verilmesi hedeflenmiştir (Nisan 1999’da her üç kişiye bir bilgisayar düşmekteydi) [3]. İsrail, Güney Afrika vb. Avrupa Birliği Ülkeleri dışında olan pek çok ülkede bazı hizmetler elektronik ortamda yürütülmektedir. Ancak Ülkemizdeki e- devlet çalışmalarını değerlendirebilmek için aynı stratejik ilkeleri kabul ettiğimiz Avrupa Birliği Ülkelerinin hangi aşamalara geldiğine bakmak gereklidir.

2.2 AB VE ADAY ÜLKELERİ

Ülkemizdeki e- devlet çalışmalarını değerlendirebilmek için aynı stratejik ilkeleri kabul ettiğimiz Avrupa Birliği Ülkelerinin hangi aşamalara geldiğine bakmak gereklidir.

İngiltere: Bu ülkede 1997 yılında saptanan hedeflere göre, 2002 yılında kamu hizmetlerinin % 50'si, 2005 yılı sonuna kadar da "U.K Government Gateway" projesi adı altında bütün standartlar belirlenerek intranet ve internet üzerinden veri paylaşımı işlemlerinin bitirilmesi planlanmıştır[3] [4] ve projenin yürütülmesi için 2000 yılında 1 milyar Pound (1,5 milyar USD) ayrılmıştır.

Fransa: 2002 Yılı itibarı ile kamu hizmetlerinin % 50'si internet üzerinden yürütülmektedir. 2005 yılı sonuna kadar bütün hizmetlerin elektronik ortamda yapılması işlemlerinin tamamlanması hedeflenmiştir.

Almanya: Bu ülkede 2002 yılı sonuna kadar kamu hizmetinde çalışanların % 80'nine İtranet ve internet eğitimi verilmiştir [3]. E-devlet programı olan BundOnline 2005 projesinde 100 kadar uzman çalışmakta ve şimdiye kadar yaklaşık 350 farklı federal hizmet hazırlanan e-devlet portalı üzerinden yürütülmektedir. Bunun için 1.65 milyar euro finans desteği ayrılmıştır. 2005 yılı sonuna kadar bütün eyaletlerde hizmetlerin tümünün elektronik ortamda yürütülmesi planlanmıştır. 1996 yılından beri e-imza konusunda yapılan çalışmalar, AB üyelerinin 22 Ekim 2001'de kabul ettiği standarda uygun olarak 21 Ocak 2002'de kabul edilmiştir [5].

Hollanda: Vergiler internet üzerinden toplanmaktadır [3].

Danimarka: Kişi başına düşen 320 Euro'luk bilişim harcaması ile Avrupa'da bilişime yatırım yapan ülkeler arasında birinci sırada yer almaktadır. Vergilerin %95'i internet üzerinden toplanmaktadır. Özel sektörün % 90'ı işlemlerini internet üzerinden yapmaktadır. Evlerin % 65'i internete bağlıdır. Bazı kentlerde e-imza kullanılmaktadır. Gelecek bir-kaç yıl içinde bütün bakanlıklara bağlı birimler arasında veri alışverişinin sağlanabilmesi için ortak BT mimarisi oluşturulacak ve standartlar belirlenecektir [5].

Finlandiya: Aralık 1999'dan itibaren bütün yurttaşlarına üzerinde ID numarası olan bir smartcard dağıtmıştır. Bu kartlarla kişiler internet üzerinde sayısal imzalarını da kullanabilmektedirler.

İtalya: Bu ülke de yurttaşlarına elektronik ID kartları dağıtmaya başlamıştır. Kart üzerinde kişilere ait bilgiler ve vergi numaraları da bulunmaktadır. 2005 yılı sonuna kadar 50 milyon kişinin bu kartları kullanmaya başlaması planlanmıştır.

Portekiz: Yapılan analiz çalışmalarında kamu yönetiminde yurttaşına yönelik 18 bin kamu ilişkisi olduğu saptanmış, bu ilişkiler düzenlenerek bir kısmı elektronik ortama taşınmıştır [3] . Burada bazı örneklerde görüldüğü gibi Avusturya, İsviçre, İsveç, Belçika, Yunanistan (Kişi başına düşen 50 euro'luk bilişim yatırımı ile AB ülkeleri arasında en son sırada yer almaktadır), Bulgaristan (özellikle kamu ihalelerinin internet üzerinden yapılması) vb. diğer Avrupa ülkelerinde de benzer e-devlet çalışmaları başlatılmış ve tamamlanması işlemi 2005 yılı sonu olarak hedeflenmiştir.

2.3 E-Avrupa ve E-Avrupa +

Avrupa Birliği Üyeleri diğer dünya ülkelerine göre her alanda rekabet gücü yüksek bir topluluk olma yolundaki hedeflerini gerçekleştirmek üzere Aralık 1999 tarihinde "E-Avrupa" girişimini başlatmışlardır. E_Avrupa'nın temel hedefi bir bilgi toplumuna ulaşmaktır. 23-24 Mart 2000 tarihinde Lizbon'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, 15 Avrupa Birliği Ülkesi Hükümet ve Devlet Başkanları Avrupa'nın gelecek on yılda "Dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı güçlü ekonomisi" ne ulaşmayı hedeflemişlerdir. 11-12 Mayıs 2000 tarihinde Varşova'da yapılan "Avrupa Bakanlar Konferansı"nda da içinde Türkiye'nin dahil olduğu diğer AB aday üye ülkeler de ortaya konulan stratejik hedefi benimsemişlerdir. Aday ülkeler için "E-Avrupa +" girişimi benimsenmiştir. Buna göre her aday ülke kendi özel durumlarını göz önüne alarak "E-Devlet" özel eylem planlarını hazırlamışlardır [1].

E – Avrupa'nın temel hedefleri :

- Bilgi toplumunun temel yapı taşlarını oluşturma çalışmalarının hızlandırılması
 - a) Herkese uygun fiyatta iletişim hizmetlerinin sağlanması
- Verilere internet ortamında daha ucuz, daha güvenli, daha hızlı erişim
 - a) Ucuz, hızlı internet erişimi
 - b) Güvenli ağlar ve akıllı kartlar
- İnsan kaynağına yatırım
 - a) Avrupa geçliğinin bilgi çağına hazırlanması
 - b) Bilgi-tabanlı ekonomi için işgücünün hazırlanması
 - c) Bilgi-tabanlı ekonomiye herkesin katılımının sağlanması
- İnternet kullanımının yaygınlaştırılması
 - a) E-ticaretin hızlandırılması
 - b) E-Devlet kavramının yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılması (Elektronik kamu yönetimi, temel kamu ve özel kurum hizmetlerine elektronik ortamda erişim vb.)
 - c) Çevrim içi (on-line) sağlık hizmetleri (teşhis ve tedavide elektronik ortamda bilgi alışverişi yapılmasının sağlanması ile idari ve toplumsal maliyetlerin ciddi oranda azalması)
 - d) Akıllı ulaşım sistemleri (elektronik ortamda trafik yönetim bilgi sistemlerinin gerçekleştirilmesi)
 - e) Çevrim içi (on-line) çevre (çevre ile ilgili AB yasalarına uyumlu yasaların hazırlanması) olarak sıralanabilir.

Avrupa Komisyonu Bilgi Toplumu Direktörü Rosalie Zobel " E-Avrupa projesi kapsamında 2005 yılına kadar çevrim içi (on-line) kamu hizmetlerinin bitirilmesi, elektronik ticaretin geliştirilmesi; güvenlik, finansman, bilgi teknolojileri altyapısının tamamlanması ve Üye ülke hükümetlerinin çevrim içi (on-line) çalışma olanaklarının sağlanacağını" belirtmiştir [2].

3. TÜRKİYE VE E-DEVLET

11-12 Mayıs 2000 tarihinde Varşova'da yapılan "Bilgi Toplumu Avrupa Bakanları" konulu bir konferansta " Avrupa Birliği Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri, Bilgi Toplumu Karma Yüksek Komisyonu (EU- CEEC JHLC) e- Avrupa konusunda eylem planı hazırlamakla görevlendirilmiştir. 2-4 Ekim 2000 tarihinde yapılan 5. JHLC toplantısında Türkiye, Malta ve Güney Kıbrıs gibi AB aday üyesi diğer ülkelerin de e-Avrupa çalışmalarına katılmaları kabul edilmiştir. Bu nedenle Türkiye 13-14 Mart tarihinde yapılan 6. JHLC toplantısına davet edilmiştir. T.C Dışişleri Bakanlığı'nda 11 Nisan 2001 tarihinde ilgili kurumlarla yapılan toplantıda e-Avrupa bağlamında e-Türkiye'yi gerçekleştirmek üzere, T.C Başbakanlık Müsteşarlığına bağlı bir KAMU NET Üst Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulun sekreteryalığına da TÜ-BİTAK getirilmiştir. E-Türkiye ile ilgili sorumlu olacak kuruluşlarda çalışanlardan oluşan çalışma grupları belirlenmiştir. E-Türkiye'nin hedefleri ve bu hedeflere ulaşım tarihlerini belirleyen bir eylem planı hazırlanmıştır. 15-16 Haziran 2001 tarihinde Göteburg'da yapılan AB zirvesinde e-Türkiye eylem planı resmen açıklanmıştır. Bu eylem planının bazı maddelerinin gerçekleşmesi 2003 yılı sonu olarak ön görülmüştür. Başka bir deyişle AB aday ülkeleri 2003 yılı sonuna kadar, bilgi toplumuna geçiş sürelerini hızlandırmak için insan kaynağına yatırım yaparak daha ucuz, daha hızlı ve güvenli internet kullanımının özendirilmesi yönünde siyasi kararlılık göstermeyi kabul etmişlerdir. AB Ülkeleri e-Avrupa projesi kapsamında 2005 yılına kadar çevrim içi (on-line) kamu hizmetlerinin bitirilmesi, elektronik ticaretin geliştirilmesi; güvenlik, finansman, bilgi teknolojileri altyapısının tamamlanması ve üye ülke hükümetlerinin çevrim içi olanaklarının sağlanmasını hedeflenmiştir [6]. E-Türkiye uygulamalarına geçiş için, İstanbul ili pilot proje alanı olarak seçilmiştir.

3.1 E-TÜRKİYE ÇALIŞMA GRUPLARI VE ÇALIŞMA ALANLARI

E-Türkiye'nin gerçekleştirilmesinde sorumlu olacak kamu, özel ve sivil toplum kurumları belirlenmiş ve bu kurumlarda çalışan ilgili kişilerden oluşan 13 çalışma grubu oluşturulmuştur. Her bir çalışma grubunun koordinatör kuruluşu seçilmiştir [6].

Çalışma Grupları: Eğitim ve İnsan Kaynakları, İletişim altyapısı, Hukuksal altyapı, Standartlar, Veri güvenliği, E-ticaret, Yatırımlar ve Planlama, Arşiv ve Sayısal Toplama, Uluslararası E-Avrupa İzleme, Ulusal Bazda İzleme, Özel Projeler, Mevcut Durumun Saptanması, E-Sağlık ve Çevre Çalışma Grubu olmak üzere toplam 13 çalışma grubu oluşturulmuştur[7].

3.2 TAKVİME BAĞLANAN E-TÜRKİYE ÇALIŞMALARI

T.C. Hükümeti tarafından Göteburg'da AB komisyonu toplantısında açıklanan eylem planında E-Türkiye için yapılacak çalışmalar bir takvime bağlanmıştır. Tablo 3.1'de Yapılacak çalışmalar ve bu çalışmaların bitiş tarihi görülmektedir [8].

Yapılacak işler	Bitiş Tarihi
Ulusal Akademik ağın iyileştirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır. Veri güvenliği ve teknoloji suçları konusunda teknik ve yasal düzenleme çalışmaları yapılacak bu konularda ilgili personel eğitilecektir.	2002 yılı sonu
İnternet hizmetlerinden herkesin en ucuz ve hızlı bir şekilde erişimini sağlayacak düzenlemeler tamamlanacaktır. Elektronik imzanın kullanımı ve karşılıklı tanımı konusunda düzenlemeler yapılacaktır. E-Ticaret hacminin gelişmesi için gerekli altyapı çalışmaları hızlandırılacaktır. Sağlık alanında veri tabanı oluşturulacak ve AB kamu sağlık veritabanlarına bağlantı sağlanacaktır.	2003 yılı sonu
Tüm okullarda öğrencilerin ve öğretmenlerin internete erişimi sağlanacaktır. Bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı yeni öğretim yöntemleri geliştirilecektir. Akıllı ulaşım hizmetleri için gelişim planları hazırlanacaktır.	2004 yılı sonu
Yasal, kültürel, çevresel ve trafik verileri için veritabanları oluşturulacak, dolayısıyla yurttaş-kamu-ve özel sektör- devlet veri alışverişi on-line yapılabilecektir. Kamuda elektronik imza geçerli olacak, kamu ihaleleri elektronik ortamda yapılacaktır.	2006 yılı sonu

Tablo 3.1: Takvime Bağlanan E-Türkiye Çalışmaları

3. 3 TÜRKİYE'DA BİLGİ TEKNOLOJİLERİ KULLANIMI

E – Devletin temel altlığını oluşturan bilgi teknolojilerine yatırım yapmak ve eğitimle kullanıcı sayısını da artırmak gerekmektedir. Bu bölümde Türkiye'nin diğer ülkelerle karşılaştırması yapılmıştır.

OECD Ülkelerinde IT kullanımı konusunda yapılan bir araştırmada Türkiye'nin en alt düzeyde yer aldığı görülmektedir [9]. Gene aynı kaynağa göre BT/IT (Information Technology) sektöründe çalışanların oranının % 0.5 gibi çok küçük bir oranda olduğu da görülmektedir. (OECD Ülkelerinde ortalama % 3.6, AB ülkelerinde % 4) . Aynı şekilde kişi başına yapılan araştırma/geliştirme harcamaları karşılaştırıldığında 1997 yılı verilerine göre Türkiye'deki bu oranın yıllık 32.2 ABD \$, AB ülkelerinde ortalama 375.3 ABD \$, İsveç'de ise 784.4 ABD \$ olduğu görülmektedir.

Taylor Nelson Sofres adlı dünyanın büyük Pazar araştırma şirketi danışmanları W. Mellor, V. Parr ve M. Hood tarafından "on-line devlet 2001" başlıklı bir çalışma açıklanmıştır. Bu çalışmada halkın kamu sektörünü internet üzerinden kullanımına ve kişisel bilgilerini verirken duydukları güvenlik kavramlarına dair karşılaştırmalı rakamlar verilmektedir. Almanya,

Amerika, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Endonezya, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hindistan, Hollanda, Hong Kong, İngiltere, İspanya, Japonya, Kanada, Kore, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malezya, Norveç, Polonya, Rusya, Taiwan, Türkiye, Slovakya olmak üzere 27 ülkede yaklaşık 30000 kişi ile görüşülerek yapılmıştır. Bu araştırmaya göre, halkı en yüksek düzeyde e-devlet hizmetlerinden yararlanan ülkeler sırasıyla Norveç, Hollanda, Avustralya, Danimarka, Kanada, Finlandiya, Hong Kong ve Amerika olduğu görülmektedir (Norveç % 53). En düşük düzeyde kullanan ülkeler ise İngiltere, Endonezya, Rusya, Polonya, Litvanya, Slovakya, Türkiye Letonya, Malezya olarak belirtilmiştir. Türkiye 27 ülke arasında 24. sırada yer almaktadır. Türkiye Rusya ve Endonezya gibi ülkelerde bu oran % 3 oranında kalmaktadır. Türkiye’de bu oranın % 2’si kamu hizmetleri konusunda bilgi edinmek, %1’i de ilgili formları indirmek için kullanmış. Aynı araştırmada internet kullanıcılarının büyük bir oranının orta gelir grubundan ve % 27’nin üniversite, % 73’nün de lise ve dengi okullardan mezun oldukları da görülmektedir. Kullanıcıların %21’i e-devlet uygulamalarında şahsi bilgilerini vermekte sakınca görmezken (vergilerin internet ortamında ödemek gibi), %49’u ise güvenmediklerini ifade etmektedirler.

NUA (the world’s leading resourch for internet trends &statistics) Şirketinin yaptığı bir araştırmaya göre Mayıs 1997 tarihinde Türkiye’de İnternet kullanıcı sayısı 600000 (Population(%1) iken, Mayıs 2000 tarihinde bu sayı 2 milyona çıkmıştır (POP % 3.05) Mart 2000 tarihinde İngiltere’de POP oranı %32.53, Avusturya %22.73, Almanya %19.32, Danimarka % 48.37 vb. [10].

4. E-TÜRKİYE KAPSAMINDA UYGULAMAYA GEÇİRİLEN PROJELER

Birkaç yıldır üniversiteler, özel sektör ve kamu kurumlarında bağımsız olarak elektronik ortamda hizmet veren pek çok proje uygulanmaktadır.

E - Öğretim: Yıldız Teknik Üniversitesi’nin de içinde bulunduğu bazı üniversitelerimizde e-öğretim çalışmaları yapılmaktadır.

E - Ticaret: Büyük marketlerde ve bazı ticari şirketlerde e-ticaret uygulamaları, bankacılık hizmetlerinin tümü internet ortamında yapılmaktadır.

E - Rezervasyon: THY, Demiryollarında, bazı özel otobüs şirketlerinde biletlerin internet ortamında rezervasyonları yapılmaktadır.

E - Yönetim: 1987 yılından beri kentleri bilgisayar desteğinde yönetmek için, İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Samsun ve Antalya gibi şehirlerde ve bir çok beldede coğrafi verilere dayalı kent bilgi sistemleri kurulmuştur. İnşaat izni için belediyeden alınan imar durumu ile kadastrodan alınan röperli krokiler, bazı ilçelerde vatandaşlar tarafından internet ortamında edinilebilmektedir.

Ayrıca bir örnek olarak Kadıköy/İstanbul ilçesinde 25 Mart 2002 tarihinden itibaren vatandaşlar internet ortamında emlak, çevre ve temizlik vergileri vb. kredi kartı kullanarak ödeyebilmektedirler. E-Devlet kapsamında halen uygulanmakta olan ve 1-2 yıl içinde bitirilecek diğer önemli projelerin bazılarında aşağıda söz edilmiştir.

Emekli Sandığı Sağlık Projesi: Sağlık hizmetlerinin otomasyonuna yönelik bir uygulamadır. Sağlık harcamalarını denetim altına almak amacıyla bir veri tabanı oluşturulmuştur. Her emekli devlet memuruna bir akıllı kart verimliliğe çalışılmaktadır. Hastalığı, tedavisi, kullandığı ilaçlar, hizmet aldığı hastane ve eczaneler kayıtlıdır. Bunun için eczaneler, optikerler ve devlet hastanelerinde de veri tabanları oluşturulmuştur.

Vergi Daireleri tam Otomasyon Projesi (VEDOP): İllerin büyük bir kısmında bütün vergi daireleri hizmetlerini internet ortamında vermektedir.

TAKBİS.(Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi): Tapu ve Kadastro verileri için oluşturulan veri tabanına internet ortamında ulaşılmasını sağlayacaktır. 2002 yılı sonunda Çankaya Bölgesine ait pilot proje çalışması bitirilmiştir.

MERLİS (Marmara Earth Quake Region Land Information System/Marmara Deprem Bölgesi Arazi Bilgi Sistemi): T.C. Hükümeti ile Dünya Bankası destekli Marmara Deprem bölgesinin acil yeniden yapılandırma ve geliştirme projesinin çalışmaları 2002 yılı sonunda bitirilmesi planlanmıştır, ancak çalışmalar devam etmektedir. Bu projede 17 Ağustos 1999 depremi sonrası mevcut durumu yansıtan, güncel arazi verilerinin elde edilmesi ve coğrafi bilgi sistemi desteğinde arazi kullanımının yeniden planlanması amaçlanmaktadır.

MERNİS (Merkezi Nüfus idaresi Bilgi Sistemi): 1990' lı yılların başında başlayan 1997 yılında da Dünya Bankası'ndan alınan finansal katkıyla devam edilen halen tamamlanmaya çalışılan ve büyük bir kısmı bitirilen bu projenin amacı; herkese tek bir T.C. kimlik numarasının verilmesi, hızlı ve sağlıklı nüfus ve aile istatistiklerinin elde edilmesi, vergi tahsilatı ve denetiminin kolaylaştırılması, kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması ve kişilerin kolay takibi vb. işlemleri içermektedir ve 2003 yılı başında bitirildiği ilan edilmiştir. Ayrıca bu bakanlığın yürüttüğü adli sicil veri tabanının kurulması, polis teşkilatının çevrim-içi (on-line) bağlanması ve mobil bilgisayar, otomatik trafik yönetim sistemi gibi projeler sonuçlandırılmaya çalışılıyor.

SSK (Sağlık Sigorta Kurumu) ile Bağ-Kur projesi: İşçi ve işverenlere sağlık hizmeti veren Sigorta Kurumu için 2002 yılı sonuna kadar otomasyon çalışmalarının bitirilmesi planlanmıştır. Burada da sağlık harcamalarının denetim altına alınması amaçlanmıştır.

Orman Genel Müdürlüğü: Uzaktan algılama verilerine dayalı olarak orman tipleri, biyolojik çeşitlilik ve ekolojik bölgelemeye yönelik veri tabanı oluşturma çalışmalarına başlanmıştır.

MTA Genel Müdürlüğü: Türkiye'deki jeolojik yapıya ait Jeoloji Veri Bankası oluşturulmuştur. Öznitelik verileriyle CBS içinde analiz ve sorgulamalar yapılabilmektedir.

Afetlere Yönelik Projeler:

Afet Önleme ve Risk Azaltma Projesi: Afet öncesi hazırlıklar ve afet zararlarının azaltılmasına yönelik dünya bankası kredili (419 Milyon ABD \$) projedir. Birkaç alt grup projeye bölünerek adı konulmuş, bazıları henüz başlatılmamıştır. Bunlar; Ulusal Afet Yönetim Sistemi (veya Başbakanlık Acil Yönetim Sistemi: Tüm illerde aynı sistem kurulacak ve Başbakanlıktaki merkeze bağlanacaktır.), Afet Sigorta Planı, Arazi Kullanımı Planlaması ve Mikro-bölgeleme (Pilot belediyelerde afet zararlarının azaltılması için arazi kullanım planlanması, İnşaat yasalarının uygulanması, afet haritalarının oluşturulması, hasar görebilirlik analizlerinin yapılması vb. işlemleri beş belediye pilot uygulama alanı olarak seçilerek ihale edilmiş fakat sonuçlanmamıştır.

Afet İşleri Genel Müdürlüğü Projeleri: Arazi verilerine dayalı CBS desteğinde eş şiddet haritaları oluşturulmuştur.

Kızılay Genel Müdürlüğü: Afetle mücadele ve yönetimi kapsamında Amerikan Kızıllaç yardımıyla kurulan Afet Operasyon Merkezinde uzaktan algılama ve CBS ile afet öncesi ve sonrası çalışmaların izlenerek güncellenmesi çalışmalarını başlatmışlardır.

Depremden Etkilenen Çocuklar için Yeniden Yapılanma Planı: UNICEF Türkiye Projesi adı altında 17 Ağustos 1999 Depreminden etkilenen 5 ilin 1:5000 ve 1:10 000 haritaları sayısallaştırılmış ve üzerlerine GPS ile konumları belirlenen çadır kentler, prefabrik konutlar, sağlık ve eğitim kurumları işlenmiştir. UNICEF'in bölgede yürüttüğü tüm çalışmalar veri tabanına işlenerek faaliyetler kontrollu olarak izlenmiştir.

İstanbul İli'nde yürütülen afet çalışmaları: İstanbul Valiliği tarafından kurulan İstanbul Afet Acil Yönetim Bilgi Sistemi Merkezi (bazı veriler sayısal olarak depolanmış, afet öncesi, sırası ve sonrasında hızlı ve doğru karar verme ve planlama için CBS çalışması başlatılmıştır), Her Mahalleye Afet İstasyonu (afet anında en kısa zamanda kurtarma malzemelerinin depolandığı bölgeler belirlenmiştir), Kent Jeolojisi ve Arazi Kullanım Haritaları (İBŞB tarafından yürütülen bu projede imar planları esas alınarak 1:5000 ölçekli jeoloji ve yerleşim uygunluk haritalarının üretilmesi, yaklaşık 30 ilçede jeolojik etüt çalışmaları tamamlanmıştır), JICA projesi (sismik mikro bölgeleme çalışmalarını, afeti önleyecek planlama önerilerini geliştirmek amacıyla başlatılan bir projedir), İBŞB Deprem Master Plan Hazırlanması Projesi (2003 yılı sonuna kadar bitirilmesi planlanan projede YTÜ, İTÜ, BÜ ve ODTÜ'nün ürettikleri veriler ve JICA vb. değişik proje verilerini kullanarak uygun yerleşim alanları ve bunlarla ilgili yasal düzenlemeler önerilecektir), Zemin ve Deprem Etüt Çalışmaları (İBŞB, zemin ve binalara ait veri tabanı oluşturma), İdari Sınır ve Numarataj Bilgi Sistemi (İBŞB, idari sınırların belirlenmesi ve adres bilgi sistemi çalışması) vb. projeler ilgili kurumlarca yapılması planlanmış, başlatılmış ve yarım kalmış, bazıları da hayata geçirilememiştir.

İstanbul Acil Yönetim Bilgi Sistemi: Eylül 2002 yılında Başbakanlığın olurlu yazısıyla YTÜ'nün sorumluluğu ve kontrolünde, İstanbul Valiliğinin koordinatörlüğünde proje çalışmasına başlanmıştır. E-devletin bir parçası olan e-İstanbul'un bir alt birimi olarak tasarlanan projenin ilgili birimleri ve verileri saptanmış, kurumlar nezdinde analiz ve tasarım çalışmaları sürdürülmektedir.

Çevrim-içi (on-line) Sağlık Projesi: (Sağlık Bakanlığı'na bağlı 5868 sağlık ocağı ve 752 hastane içinde 120 sağlık ocağı ve 9 hastane pilot proje seçilerek sağlık kurumları arasında tele-konsültasyon ve uzaktan eğitim hizmeti sunmak üzere planlanmıştır. İlerde AB kamu sağlığı ağlarına bağlanacaktır [11]. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen bilgisayar destekli eğitim, uzaktan öğretim lisesi, okulların internete bağlanması gibi bazı pilot uygulamalar sürmektedir [12].

Çevrim-içi (on-line) Çevre: Çevre Bakanlığı tarafından yürütülen bu projede çevre ile ilgili veriler Avrupa Çevre Ajansı veri standardına uygun olarak toplanmaktadır.

Akıllı Ulaşım Sistemleri Projeleri: Karayollarının yürüttüğü otomatik geçiş sistemi, hava durumunu bildirme, hareketli ağırlık ölçüm sistemleri vb. sistemler. Kent içi ulaşım sistemlerinde İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa Belediyeleri tarafından tek merkezden sinyalizasyon yönetimi, ana arterlerin kamera ile merkezden kontrolü, ulaşım türleri arasında eşgüdümü sağlama gibi projeler yürütülmektedir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Türkiye'de e-devlet çalışmalarının hızını artırmak, teknik, yasal ve idari sorunları aşmak için önemli çalışmalar yürütülmektedir. Devlet yönetiminde ilgili bakanlıklar, üniversiteler, özel sektör, bilişim ve teknoloji ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının katıldığı ve sorumluluğunu da TÜBİTAK'ın üstlendiği bir "Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu" oluşturulmuştur. Bu kurul "ulusal bilim ve teknoloji Politikaları 2003-2023 strateji belgesini" hazırlamakla görevlendirilmiştir. Strateji belgesi dört alt proje ile desteklenerek hazırlanacaktır. Bu alt projeler Teknoloji öngörü, ulusal teknoloji envanteri, Türk araştırmacılar envanteri ve ulusal araştırma/geliştirme altyapısı projeleri olarak sıralanabilir. [13].

Türkiye'de yapılan e-devlet çalışmaları incelendiğinde tüm iyi niyetli girişimlere rağmen, bazı sorunların aşılamadığı söylenebilir. Bu sorunları çözecek adımlar atılmadığı sürece, 2006 yılı sonuna kadar Bölüm 3.1'de sözü edilen takvime bağlı çalışmaların bitirilmesinin zor olduğu izlenimi edinilmiştir. Önce teknik, yasal ve idari sorunların aşılması gerekmektedir.

Teknik ve mali sorunlar: 15-16 Haziran 2001 tarihinde Göteborg'da yapılan Avrupa Birliği zirvesinde açıklanan eylem planının aday ülkelerde uygulamaya geçirilmesinin son tarihi 2003 yılı sonudur (Özellikle bütün okul ve üniversitelerde bütün öğrenci ve araştırmacıların internete ulaşımı). Türkiye'de İnternet ortamında kütüphane ve dokümantasyon hizmetini TÜ-

BİTAK sağlamaktadır. Ulusal Akademik Ağ (ULAKBİM) şu anda 1.5 milyon üniversite öğrencisi ve 65000 öğretim elemanına hizmet vermektedir. İç ağda 4 Mbit'lik çıkış hızı, iç ağları bağlayan 34 Mbit hızlı omurga ağı ve omurga ağını 50 Mbit geliş hızıyla yurtdışına bağlamaktadır. Omurga ağının 155 Mbit'lik hıza, dış bağlantı hızının da 155 Mbite çıkarılması için yıllık 18 milyon USA& bütçe gerekmektedir. Bu da henüz Avrupa standardının çok altında kalmaktadır. (Avrupa akademik ağı 2002 yılında 10.000 Mbit olacaktır [13]. İlk yatırım maliyetinin yüksekliği, bilgi paylaşımında belirli standartların oluşturulmaması, veri gizliliği ve güvenliği çalışmalarının yetersiz olması gibi teknik ve mali sorunların aşılması gerekmektedir.

Yasal ve idari sorunlar: Elektronik imza için henüz yasal düzenlemeler yapılmadığı için elektronik belgeler devlet tarafından kabul görmemektedir. Kişisel bilgilerin gizliliği ve bilgi paylaşımında kuralların konmaması, internet ortamında işlenen suçların tarifi ve tüketici hakları ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılmaması vb. nedenler e-devlet uygulamalarında kurumlar, vatandaş ve devlet arasında güvensizlik yaratmaktadır. Yetişmiş insan gücü azlığı, klasik yönetim anlayışı, alınan hizmetlerin bedelinin belli bir standardının olmayışı gibi nedenler e-devlet uygulamalarını geciktirmektedir.

E-devlet kavramı içinde coğrafi verilerin de kurumlar arasında paylaşımı söz konusudur. Yukarıda sözü edilen projelerde de görüldüğü gibi, pek çok uygulamada coğrafi veriler üretilmektedir. Ancak kurumlar arası elektronik ortamda veri alış verişinde ortak standartların geliştirilmesi gerekmektedir. Coğrafi veriyi üreten Jeodezi ve Fotogrametri Mühendislerinin de çalışma grupları içinde yer alması gereklidir. Özellikle Standartlar, Mevcut Durumun Saptanması ve Çevre Çalışma Grupları arasında yer almalıdırlar. Zira e-devlet genel kamu oyununun anladığı gibi sadece sözel verilerden oluşmamaktadır.

Türkiye'de e-devlet için ön görülen hedeflere ulaşılabilmesinde hükümetin ve onu temsil eden Başbakanlığın istenci, e-devlet kapsamında geliştirilecek projelerin uygulanabilmesi için gerekli finansmanın sağlanması ve desteklenmesi, hukuksal ve bürokratik altyapının bu anlayışa uygun olarak düzenlenmesi, bürokraside ortaya çıkması olası darboğazlar, geleneksel uygulamaların sürdürülebilmesi yönünde ortaya çıkan direnişler konusunda Başbakanlığın yaptırım yetkisini kullanması büyük önem kazanmaktadır.

6. KAYNAKLAR

- [1] www.birlik.com/eavrupa.html
- [2] www.sodev.org.tr/e-avrupa.htm
- [3] www.milliemlak.gov.tr/e-devlet
- [4] www.peoplesnetwork.gov.uk
- [5] www.egov.vic.gov.au/internationalEurope/Germany
- [6] İNCE, M., Elektronik Devlet, Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni Hizmetler, DPT Yayını, 2001
- [7] <http://www.basbakanlik.gov.tr/e devlet>
- [8] <http://inet.tr.org/inetconf7/eposter/aydogan.htm>
- [9] "Main Sciene and Technology Indicators", OECD, Nisan 1999
- [10] <http://www.nua.com/surveys/how-many-online/europa.html>
- [11] www.saglik.gov.tr
- [12] www.meb.gov.tr
- [13] <http://www.nvi.gov.tr/mernis/sol.htm>